

Zaterdag 5/09/1914 - ochtendeditie

De verwoesting van Leuven.

Berlijn, 4 september. Officieel wordt het volgende meegedeeld:

De Belgische regering heeft officieel een verkeerde voorstelling doen verbreiden van de voorvallen, waaraan de stad Leuven ten offer is gevallen. Het heet dat de Duitse troepen door een uitval uit Antwerpen waren teruggeworpen en toen door de Duitse bezetting van Leuven bij vergissing beschoten werden. Daardoor zou dan een gevecht in Leuven zijn ontstaan. De gebeurtenissen bewijzen echter dat de Duitsers de Belgische uitval hebben verijdeld. Gedurende dit gevecht voor Antwerpen is in Leuven op verschillende plaatsen een zonder twijfel georganiseerde overval op de achtergebleven Duitse troepen gedaan, nadat gedurende meer dan een etmaal een schijnbaar vriendschappelijk verkeer tussen de Duitse troepen en de bewoners der stad was ontstaan. De overval trof aanvankelijk hoofdzakelijk een Landstormbataljon, dus oudere kalme mensen, zelf huisvaders, voorts het achtergebleven deel van de staf van een generaal commando, alsmede enige colonnes. De Duitsers hadden tal van gewonden en doden. Zij kregen intussen de overhand door de hulp van nieuwe, per spoor aangekomen troepen, die bij het binnenrijden en op het stationsplein met schoten werden ontvangen.

Een onderzoek naar de bijzonderheden is gaande. De uitslag zal worden openbaar gemaakt.

De waarheid van het hiervoor meegedeelde staat buiten twijfel.

Het raadhuis is voor de vlammen beveiligd. Verdere pogingen om te blussen zijn vruchteloos gebleven.

Berlijn, 4 september. De Norddeutsche Allgemeine Zeitung schrijft over de gebeurtenissen te Leuven:

Tegenover de lasterlijke voorstellingen van de gebeurtenissen te Leuven zijn de diplomatieke vertegenwoordigers van het Duitse Rijk bij de onzijdige staten voorzien van bewijsstukken ter weerlegging van de tegen de Duitse oorlogvoering uitgesproken aanklachten. De keizerlijke gezant in Den Haag heeft bovendien opdracht gekregen, de Nederlandse regering te verzoeken of zij in het belang der menselijkheid er bij de Belgische regering op zou willen aandringen, dat de burgerlijke bevolking van België zich zou onthouden van een geheel vruchteloos verzet. De Nederlandse minister van buitenlandse zaken heeft daarop de Belgische gezant de mededeling overgebracht en deze beloofde ze aan zijn regering door te zenden.

Oostende, 4 september. Hier is bericht ontvangen dat de Duitsers Dendermonde bombarderen.

Antwerpen, 4 september. De vierde Belgische divisie, die na de val van Namen, welke vesting zij had verdedigd, naar Frankrijk was afgetrokken, is gisteren op de Belgische kust ontscheept en heden in goede orde te Antwerpen teruggekeerd, waar zij een belangrijke aanwinst voor de verdediging der stelling is.

Bij het aanbreken van de dag zijn aanzienlijke Duitse strijdkrachten van alle wapenen heden een aanval op Dendermonde begonnen. De strijd heeft de hele ochtend geduurd. Voor de verpletterende overmacht van de Duitsers heeft het garnizoen de stad moeten ontruimen en is noordwaarts op de Schelde teruggetrokken. Het doel van deze aanval schijnt te zijn, om door het bezit van Dendermonde de linkervleugel van de bezettingstroepen, die zich ten noorden van Brussel bevinden, te beschermen. Vermelding verdient dat Dendermonde als vesting onbruikbaar was verklaard en dat de

ontruiming ervan derhalve geen rechtstreekse invloed heeft op de verdediging van Antwerpen.

Door België

Het was een ontzettende nacht, daar in de stationswachtkamer te Antwerpen, waar in de schemering de wanhoop rondwaarde.

Eindeloos wel scheen hij, en met stille blijdschap werd door velen het eerste morgengloren begroet; het eerste morgengloren, dat toch voor die vele honderden daar niets anders betekende dan het begin van een nieuwe dag van ellende.

Maar het maakt dan toch een einde aan die nacht van ontzetting, waarin men de wanhoop rond zich voelde en hoorde.

De nieuwe dag echter werd wreed met zijn klaarheid. Toen daar het heldere licht viel op die honderden in de grote zaalruimte, was nog duidelijker wat daar geleden werd.

Op de grond verspreid lagen de gezinnen in groepen. Middenin de moeder, daaromheen de kinderen. Zij hadden toch elkander gezocht en gevonden tussen al de velen, die één toch waren in hun hopeloze smart.

De gendarmes gingen rond en deden ieder opstaan. Het werd tijd voor de eerste treinen, en ik herademde toen ik op het perron stond onder de machtige overkapping, al was dan ook buiten de vroege morgen als een bedreiging met zijn kil, wit licht.

De trein naar Gent wachtte, maar hij verlostte me niet van de ellende, die heel de nacht als een obsessie om me geweest was. Die ellende ging mee.

Tientallen vluchtelingen gingen met dezelfde trein in de richting van Gent. In mijn coupé kwamen een familie uit Booischot, een dorp nabij Mechelen. Triester groepje zag ik nooit nog in mijn leven.

Het was een oude vrouw met haar twee dochters. Een der dochters was gehuwd en haar man diende bij de Belgische troepen. In weken had ze niets meer van hem gehoord.

Zes kinderen had die jonge vrouw. Haar oudste echter, een jongen, die in september 14 jaar moest worden, was door de Duitsers meegevoerd als behorende tot de weerbare bevolking van het dorp. Haar jongste was juist vijf dagen oud. De man der oude vrouw was de vorige dag, toen de Duitsers kwamen, in angst het struikgewas in gevlucht. Daar hadden de Duitsers hem gevonden en neergeschoten.

Ik had dat trieste groepje van drie vrouwen en vijf kinderen reeds in de wachtkamer te Antwerpen opgemerkt. Toen had het als enige bagage vier omslagdoeken bij zich. Nu was de bagage vermeerderd. Het had van de een of ander een blikken kan gekregen, waarin het water meevoerde.

Stil stond de jonge vrouw, de moeder der kinderen, geleund tegen het portiertje. Ze weende niet, ze snikte niet. Ze staarde alleen voor zich uit naar al die vreemde velden, die ze niet kende.

De grootmoeder vertelde, dat de kinderen nu al van de vorige morgen vroeg niets te eten hadden gehad.

Belgische arbeiders in de trein, op weg naar hun werk, keken elkaar even aan en toen, als bij onderlinge afspraak, rezen zij op en haalden uit de bagagenetten hun pakjes brood en gaven ze aan de kinderen.

Even voor Dendermonde stopte de trein voor een onveilig signaal. Er waren uhlanen gezien in de nabijheid. In de verte zagen we hoe

ruiterij langs een weg stormde. Men zegde, dat het Belgische gendarmerie was, die een Duitse patrouille najoeg.

Het oponthoud was slechts. Toen stoomden we weer verder.

Te Gent voorzag ik enige moeilijkheid. Ik had namelijk slechts een spoorkaartje tot Antwerpen. Bij mijn vertrek uit deze plaats waren er nog geen loketten open en een gendarme had me de raad gegeven toch maar mee te rijden en te Gent te zeggen, dat hij daartoe vergunning gegeven had. Of men mij echter zou geloven was de vraag.

Een grijze controleur moest te Gent mijn kaart in ontvangst nemen. Ik vertelde hem de geschiedenis en heel kort antwoordde hij: "Eh wel, het is zo gebeurd". Daarmee was alle moeilijkheid opgelost.

In Gent was het zeer druk op straat, maar van opwinding viel geen spoor te bemerken.

Men vertelde mij, dat de wegen, die naar de stad voerden, waren gebarricadeerd en bewaakt werden door troepen, om een verrassing van de stad te voorkomen.

Ook in Gent was het wantrouwen tegen de Nederlanders merkbaar. Het was velen niet uit het hoofd te praten, dat de Duitse troepen over ons land waren getrokken en dat wij in het geheim Duitsland steunen.

Ik bracht nog een boodschap aan de bekende Vlaamse zanger en toondichter Emile Hullebroeck. Met uitgestrekte handen kwam hij op me toelopen en hij vroeg me met van aandoening trillende stem: "Ach, mijn vriend, wat zegt ge wel van ons arm, kleine landje?"

Emiel Hullebroeck haalde de schouders op voor het dwaze wantrouwen der Belgen. Hij kent ons land en ons volk door zijn vele zangavonden in Nederland voldoende.

Het verschil tussen Waal en Vlaming is verdwenen, maar toch vertelde hij met voldoening, hoe op de dag van de oorlogsverklaring het volk de stad doortrok en zong: "U mijn Vlaanderen heb ik lief." En hoe de Vlaamse soldaten het vuur ingingen, onder het "Ze zullen hem niet temmen, de fiere Vlaamse Leeuw". Van dit lied, dat geestdriftiger is dan de Brabançonne, is de tekst vertaald in het Frans en thans heffen ook de Walen het aan, als zij voor hun land in het vuur gaan.

De stemming in België is verdeeld.

Het volk, dat alleen waarneemt en alleen belang stelt in hetgeen voorvalt in de nabijheid, is moedeloos en spreekt er van, verraden te zijn door Frankrijk en Engeland. De intellectuelen echter blijven hoop koesteren op een goede uitslag van de strijd. Maar algemeen is de onzegbare verbittering tegen Duitsland.

In Gent zijn vele vluchtelingen ondergebracht. In het Feestgebouw liggen er duizenden en ik hoop, dat ook de arme familie uit Booischot er een liefderijk onderkomen zal hebben gevonden.

Om een tweede nacht van ellende in Antwerpen te vermijden, besloot ik de terugreis te maken over Terneuzen en Vlissingen.

De trein naar Terneuzen was weer vol van vluchtelingen; hier van meer gegoeden. Ik reisde met een Belgische familie, bestaande uit enige dames en twee heren en ook dezen waren maar niet te overtuigen van de strikte onzijdigheid van Nederland.

Angstig vroegen zij, of ze niet geweigerd zouden worden en mijn lachend gegeven geruststellende verzekeringen werden maar half geloofd.

Te Sas van Gent zag ik de Nederlandse vlag weer wapperen. De douanen traden op met redelijke goedmoedigheid, die geen plichtsverzuim inhield.

Ja, inderdaad, ik was weer in Nederland en uit de wanhoop van het kleine, geteisterde Belgenland.

Aan het station Terneuzen werd een ernstig onderzoek ingesteld naar de papieren. Toevallig was er een mijner beste vrienden, een Nederlandse artillerie-officier, die me dadelijk lachend tegemoet kwam, mij in alles behulpzaam was en ook de angstige vluchtelingen lachend wist gerust te stellen.

Het was een geluk, dat ik een Nederlands, en niet een buitenlands journalist was. Buitenlandse journalisten mogen namelijk in Terneuzen niet verblijven. Reeds werden er enige weggezonden. En Nederlandse journalisten mogen daar alleen vertoeven, als zij verklaren, niet voor buitenlandse bladen te werken.

Ik sliep die nacht in hotel Rotterdam en toen ik de volgende morgen ontwaakte, zag ik door mijn venster rustig en breed de machtige Westerschelde en daarop trotse koopvaardijsschepen, die de Belgische driekleur droegen.

Een der Belgische vluchtelingen maakte me er later met een blij lachen opmerkzaam op.

Over de verwoeste kunstschaten van Leuven lezen we nog in het Handelsblad van Antwerpen:

Het grootste wetenschappelijk verlies, ons door de oorlog berokkend, zal ongetwijfeld de vernieling zijn van de boekerij der Hogeschool van Leuven. Zij was gevestigd in de Lakenhalle, een gotisch gebouw, dagtekenend van 1317, gebruikt tot Hogeschool in 1426; in 1600 werd een verdieping bijgebouwd en in de 18e eeuw een grote vleugel.

De rijkdom van haar verzameling, 200.000 tot 300.000 boekdelen, bestond vooral in oude, zeldzame en veelal enige drukwerken, waaronder honderden wiegendrukken; zij bevatte Vlaamse boekjes, een uiterst zeldzame Engelse verzameling, een "Vesalius", gedrukt op perkament, twee wereldbollen van Bleau, enzovoort.

Ze kwamen voort, gedeeltelijk van de boekerij van vóór de omwenteling, gedeeltelijk van abdijen en kloosters, door Jozef II afgeschaft.

De afdeling der handschriften, hoewel van minder belang, bevatte echter belangrijke bescheiden; een eigenhandig werk van Thomas à Kempis, een merkwaardig handschrift van Terentius, en zo verder.

De boekenafdeling uit de hedendaagse tijd was mede buitengewoon belangrijk; zij bevatte kostbare verzamelingen, onder meer de uitgaven van bijna al de academiën ter wereld, kostbare giften sedert 1834 aan de Hogeschool gedaan en boeken sedert hetzelfde tijdstip door de stad Leuven aangekocht.

In een Bredase krant vinden we het verslag van een onderhoud met een vluchteling uit Leuven, een Belgisch leraar. Wij ontleen daaraan het volgende:

De 25^e augustus werd 's avonds te half tien ongeveer aan mijn huis op de Diestse Vest de boodschap gebracht, dat er zich Duitse

soldaten bevonden voor het huis van mijn moeder in de Diestse Straat, die evenals de Diestse Vest uitkwam op het Stationsplein.

“Mijn moeder bevond zich bij mij thuis en ik ging daarom naar haar huis om het voor de Duitsers te openen.

“De troepen, die zich de Leuven bevonden, waren alle van de landweer, al ouderen, meest vaders van huisgezinnen, die meest zelf de oorlog betreurden.

“Het waren ook landweermannen, die zich voor het huis van mijn moeder bevonden.

“Het huis van mijn moeder had uitzicht op het station en de spoorlijn.

“Ik liet de landweermannen binnen, bracht water en zeep aan om hun gelegenheid te geven, zich te wassen en gaf hun bier. Dronken waren ze echter niet. Het was alles kalm en rustig. Een trein reed binnen en plotseling viel een schot en dadelijk daarna begon hevig geweervuur, vanuit de trein en vanuit de huizen door de daar aanwezige landweerlieden op de trein.

“Ook vanuit het huis van mijn moeder werd fel door de landweerlieden geschoten. Ik hoorde hen roepen: “Die Engländer! Die Engländer!”

“Maar toen het schieten enige tijd geduurd had, riepen anderen: “Broeders, het zijn Duitsers! Schiet toch niet meer!”

“Maar nog hield het vuren aan en het eindigde eerst na ongeveer 20 minuten, toen het signaal weerklonk: “ophouden met vuren.”

“In de Diestse Straat lagen toen een gedode Duitse soldaat en een dood paard, ikzelf heb in huis een Duitse soldaat verbonden, die daar

op de eerste verdieping door een geweerkogel aan de elleboog was gewond.”

De volgende proclamatie is te Leuven in het Frans en Hollands aangeplakt op last van de waarnemende burgemeester, met goedvinden van de Duitse commandant.

Aan de inwoners der stad Leuven.

Vruchteloos hebben wij onze gemeentelijke afgevaardigden opgezocht. De laatste onder hen, de schepenen Schmit, wettelijk belet zijn ambt verder te vervullen, heeft ons de 30^e augustus het gemeentelijk gezag overhandigd.

Ik meen dat het mijn plicht is, die last op mij te nemen, met de hulp van enige gekende burgers, die aanvaard hebben mij terzijde te staan.

In verstandhouding met de Duitse legeroverheid vraag ik aan de inwoners van Leuven, in de stad terug te komen en hun gewone bezigheden te hernemen.

De bevelen, uitgevaardigd door M. Colins, blijven in voege. Ik herinner mij in het bijzonder: ten eerste dat het verboden is, na 7 uur 's avonds (Belgische tijd) nog door de stad te gaan, ten tweede, dat al dezen, die enig wapen of schietvoorraad hebben, verplicht zijn alles onmiddellijk op het stadhuis te komen afgeven, ten derde, dat alles wat kan vijandig schijnen aan het Duitse leger, met alle zorg moet vermeden worden.

Op deze voorwaarden heeft de Duitse legeroverheid ons beloofd, dat er niet meer zal gebrand noch geroofd worden en dat de bevolking niet meer zal bedreigd nog lastig gevallen worden.

We zijn met alle zorg bezig om van nu af de gemeentediensten te herstellen. De politie, de burgerlijke stand en de dienst van het stadswater zullen ten spoedigste heringericht worden.

De politiedienst zal binst de dag gedaan worden door enige vrijwilligers, die een armband dragen met de kleuren der stad en een identiteitskaart, beide rechtmatig gestempeld. De mannen van goede wil, die deze dienst willen waarnemen, worden dringend verzocht vandaag nog om 4 uur 's namiddags op het stadhuis te komen.

De aangewezen burgemeester,

A. Nerinen.

Het comité der burgers: dr. Borne, pater Claes, dr. P. Debaisieux, dr. Deconinck, Ch. de la Vallée Poussin, mgr. Deploige, P. Helleputte. S. Thiery, dr. Tots, L. Verhelst, V. Vingeroedt.

Leuven, de eerste september 1914.

In Belgische en Engelse bladen wordt vermeld, dat in de slag bij Halen de Duitse generaal prins von Bulow gekwetst is en donderdag in het kasteel van Henizon, bij Hasselt, dat in een Duits verpleeghuis herschapen was, is gestorven. Het lijk is ter aarde besteld te Wimmertingen.

Volgens Central News is prins von Bulow op de volgende wijze gekwetst:

De Belgische soldaat Rousseau (sedertdien door koning Albert om zijn moedig gedrag gedecoreerd) lag zwaar gekwetst tussen enige dode makers, toen hij een Duitse officier zag die zijn paard inhield en een landkaart raadpleegde. Rousseau nam het geweer op van een

gedode Duitse soldaat, legde op de officier aan, en schoot hem van zijn paard. Na deze daad volbracht te hebben, ontnam hij de gewonde zijn hoofddekseel, sprong op diens paard en vluchtte in de richting der Belgische linie. Deze gesneuvelde was niemand anders dan de prins von Bulow.

Rousseau bevindt zich op dit ogenblik in een Belgisch gasthuis.

Bij de burgerlijke stand van Brussel is voorts opgemaakt de akte van overlijden van prins Schönaich Carolath, officier bij de uhlanen, (welke van de drie prinsen, Georg, Wilhelm of Siegfried, is bedoeld, vinden wij niet vermeld. Redactie)

In het stadhuis te Brussel moet de (?) Hertog van Mecklenburg zwaar gewond liggen.

Naar de Times mededeelt zijn talrijke groothandelaars in Engeland bereid grote voorraden levensmiddelen naar Antwerpen te zenden.

De Times keurt dit zenden van mondvoorraad naar Antwerpen goed en doet een beroep op vrijwillige giften, met name van zout en meel voor behoeftigen.

Eergisteren zijn twee vliegers, vermoedelijk Belgen, over Luik gevlogen. Ze wierpen strooibiljetten naar beneden, waarin ze de bevolking aanspoorden de moed niet te verliezen.

Men meldt ons uit Maastricht:

Toen gistermorgen Duitse soldaten per stoomtram uit Tongeren te Lanaken aankwamen en uitstapten, hebben enige arbeiders, die bezig waren stenen te laden, verschrikt de vlucht genomen. Ze werden beschoten. Een hunner is ernstig gewond en naar het gesticht Calvariënberg alhier overgebracht.

Zaterdag 5/09/1914 - avondeditie

Koewacht (Zeeuws Vlaanderen), 5 september. Gisteren werd Dendermonde belegerd. Het geschut is hier gehoord. Om 9 uur sprong de brug en een gedeelte der stad staat in brand.

De hele nacht zijn hier rijtuigen en wagens met vluchtelingen en goederen aangekomen

Oostende, 4 september. Op het ogenblik wordt gevochten in de streek tussen Aalst (tussen Brussel en Gent) en Dendermonde (noord noordoost van Aalst). Bij Aalst heeft men de spoorweg doen springen. Reizigers van Brussel konden alleen over Ninove en Aalst, en verder over Denderleeuw, Zottegem en Gent naar Oostende komen. Bij Dendermonde hebben de Duitsers op een voorbijgaande trein geschoten en een meisje gewond. Te Ninove werden zes patrouillerende uhlanen door een patrouille gendarmen gedood.

Terneuzen, 5 september. Te Gent zijn zaterdagmorgen vanuit een vliegtuig, dat over de stad kwam, twee bommen geworpen, een in de Weldadigheidstraat en een aan de Kortrijkse poort. De materiële schade was niet betekenend.

Vrijdag passeerde over Eeklo een vliegtuig, waaruit een bom werd geworpen, die op een straatweg neerkwam en niet ontplofte. Een wielrijder was op enkele meters afstand.

Het aantal vluchtelingen, dat hier gisteren en heden aankwam, was bijzonder groot, terwijl een nog talrijker deel aan de eerste stations in Zeeuws Vlaanderen is afgestapt. Aanleiding daartoe was het gerucht, dat de Duitsers noordelijk kwamen in de richting van Sint-

Niklaas. Vele daar wonenden en daar vertoevenden zochten een veilig heenkomen op Nederlands grondgebied.

Gisteren trachtte een Duitse legerafdeling bij Dendermonde over de Schelde te komen, wat hun door de Belgen werd belet. Een brug heeft men door dynamiet doen springen. De maatregelen om ook de andere brug op te blazen faalden, waarom de Belgische bevelhebber die deed in brand steken. De Belgen hebben de poging der Duitsers, om over de rivier te komen, weten te verhinderen. Men verwacht, dat hun doel werkelijk is, in de richting Sint-Niklaas door te dringen, daar zij dan de enige nog resterende spoorwegverbinding tussen Antwerpen, Gent en Oostende kunnen bezetten.

De laatste dagen varen tal van sleepboten met vele personen aan boord de Westerschelde af, vermoedelijk allen met vluchtelingen uit Antwerpen.

Uit Gent vertrokken gisteren vele gegoeden met het voornemen, zich via Oostende naar Engeland te begeven.

Berlijn, 5 september. Voor het gebied van het keizerlijke Duitse gouverneur-generaalschap België zal op een van de eerstvolgende dagen een post- en telegraafdienst ingericht worden, die zal staan onder de directie van de rijksposterijen te Berlijn.

Maastricht, 5 september. Het verkeer met België neemt hier zeer toe. Vanmiddag om 3 uur stond een menigte mensen voor het gebouw der stedelijke muziekschool in de Jacobstraat, om van de Duitse vice-consul, die in het gebouw zitting hield, een pas te krijgen.

Leuven.

Bij het vernemen van de verwoesting van Leuven, de stad met haar wereldberoemde monumenten van kunst, geschiedenis en

wetenschap, zal eenieder met mij van ontroering getrild hebben, en waar kunst toch een internationaal eigendom is zal in elk land, en niet in het minst in Duitsland, het verlies van zoveel kunstschaten diep betreurd worden.

In mijn positie toch van architect heb ik het voorrecht gehad de meeste landen van Europa bezocht te hebben, zo ook Duitsland, en ik heb daar verkeerdt met tal van personen van de meest uiteenlopende richtingen. Ruim 30 jaar heb ik van zeer nabij het werken en het streven van het Duitse volk mogen gadeslaan en heeft mij hun volharding en hun machtige energie om met liefde alles tot stand te brengen en wat ook, tot in de meeste perfectie verzorgd te zien, steeds met grote eerbied vervuld. Het komt mij voor dat juist dat stoer vooruit willen, dat juist dat niet willen teren op de roem van hun voorvaderen, de reden is dat Duitsland toch zeker mee aan de spits staat van de hoogste trap van ontwikkeling op het gebied van wetenschap, kunst, handel en nijverheid.

En waar ik het voorrecht mocht hebben bevriend te zijn met mannen zoals professor Ende, Baurat Bückmann, Paul Wallot (architect van het Rijksdaggebouw), professor Stube (de raadsman van koning Leopold), Baurat Raschdorff, Gabr. von Seidl, Prof. Olbrich, Fritsch, Schwächte, Baurat Ruppel (de bekende gasthuisbouwe), Baurat Hoffmann (de stadsarchitect van Berlijn), Baurat Schachner, Schmiede, Prof. Bruno Schmitz, Max Liebermann (de bekende schilder), Fontana (de letterkundige), en tal van anderen, allen mannen (waarvan helaas reeds velen overleden zijn) met wereldreputatie op het gebied van schone kunsten, en die mij herhaaldelijk hun bewondering te kennen gaven voor de Vlaamse en Hollandse bouwkunst, en die elk in eigen brede kring hun talrijke leerlingen door woord en door schrift steeds liefde en wijding predikten voor dat schone dat België en ons land aan kunst op elk gebied de mensheid bood; en waar tentoonstellingen zoals die te

Leipzig, te Düsseldorf en te Keulen ons een beeld gaven van hun werken en hun streven en waar ons geleerd werd dat in bijna elke kleine plaats in Duitsland, de vereniging Heimatschutz angstvallig waakt over het kleinste oude geveltje, dus het volk opvoedt in waardering voor het oude, daar kan het er bij mij niet in; dat de verwoesting van Leuven aan vernielzucht zou toegeschreven moeten worden, daarvoor staat de eerbied welke men in Duitsland heeft voor werken van anderen te hoog, daarvoor is de Duitse cultuur te veel “opbouwend” geweest, en zou ik eenieder willen aanraden zijn oordeel op te schorten, totdat het officiële onderzoek (waaraan volgens de Duitse bladen een begin is gemaakt) ons een juist overzicht geeft van de ware toedracht dezer zo droevige gebeurtenis.

Edward Cuijpers, architect.

Amsterdam, 4 september 1914.

De bewering, dat de val van Namen voor een groot deel moet worden toegeschreven aan het feit, dat geen voldoende Franse versterkingen waren opgedaagd om de Belgen te steunen bij de verdediging, wordt op treffende wijze gestaafd door het volgende. Een Belg, die aan de verdediging te Namen had deelgenomen, maar gevluht was toen de positie daar onhoudbaar was geworden, had vier dagen moeten marcheren voor hij bij de Franse linie was aangekomen.

We hebben reeds gemeld, dat de koningin der Belgen met haar kinderen in Engeland is. In het Handelsblad van Antwerpen lezen wij, dat zij maandagavond te Londen is aangekomen en met haar kinderen een kort bezoek heeft gebracht bij Lord Curzon. De koningin is overgestoken met de Jan Breydel, begeleid door twee Engelse lichte kruisers en een torpedoboot.

Overtredingen van het volkenrecht.

Antwerpen, 31 augustus.

De officiële commissie van onderzoek, waarvan de staatsminister Cooreman voorzitter en ridder Ernst de Brunswyck en legatieraadsheer Orts secretarissen zijn, heeft aan de Belgische regering het volgende verslag uitgebracht:

Het Duitse leger drong Leuven binnen op woensdag 19 augustus, na de dorpen waar het doortrok te hebben neergebrand.

Onmiddellijk na hun aankomst in de stad, eisten ze inkwartiering en vorderden levensmiddelen op voor hun troepen. Ze gingen in al de private banken en deden hun de kasvoorraad afleveren. Duitse soldaten braken de huizen open die door de bewoners verlaten waren, plunderden ze en brasten er.

De Duitse overheid nam als gijzelaars: de burgemeester der stad, senator Vanderkelen, de onderrector der katholieke Universiteit, de pastoor-deken der stad. Magistraten en schepenen werden eveneens aangehouden. Al de wapens van de burgers, tot de schermdegens toe, waren afgeleverd geworden aan de gemeenteverheid, die ze in de Sint Pieterskerk deed brengen.

In een aanpalend dorp, Korbeek-Lo, werd een vrouw van 22 jaar, wier echtgenoot in het leger dient, op woensdag 19 augustus met verschillende bloedverwanten overvallen door een bende Duitse soldaten. De personen die bij haar waren werden in een afgelegen huis opgesloten, terwijl zijzelf in een andere woning gesleurd werd en vervolgens door vijf soldaten verkracht.

In ditzelfde dorp, zijn Duitse soldaten, op donderdag 20 augustus, een meisje van ongeveer 10 jaar met haar ouders, uit haar woning gaan halen. Ze brachten ze in een verlaten gebouw en terwijl enigen van hen de vader en de moeder op afstand hielden, drongen de

anderen in de kelder die ze opengemaakt hadden en dwongen het meisje te drinken. Dan leidden zij haar op het grasperk voor het huis en verkrachtten haar om de beurt. Daar zij weerstand bleef bieden, doorstaken ze haar borst met bajonetten. Na deze afschuwelijke feiten verlieten ze het meisje, dat naar haar ouders werd gebracht. De volgende dag werd ze, gezien haar erge toestand, bediend door de pastoor de gemeente en naar het hospitaal te Leuven gebracht. Op dat ogenblik verkeerde ze in stervensgevaar.

De 24^e en 25^e augustus deden de Belgische troepen een uitval uit het versterkte kamp van Antwerpen en vielen het Duitse leger aan, dat voor Mechelen lag.

De Duitse troepen werden tot Leuven en Vilvoorde teruggedreven.

In de dorpen, die door de vijand waren bezet geweest, vond het Belgische leger heel de streek verwoest. Op hun aftocht hadden de Duitsers de dorpen verwoest en afgebrand en de mannelijke inwoners meegenomen en voor hen opgedreven.

Toen ze de 25^e augustus in Hofstade kwamen, vonden de Belgische soldaten er het lijk van een oude vrouw, die door bajonetsteken was gedood geworden; in haar hand hield ze nog haar naald, zoals ze te naaien zat wanneer ze overvallen werd; daar lag nog een andere vrouw met haar zoon van ongeveer 15-16 jaar, met bajonetsteken doorboord; een man hing er opgehangen.

In een naburig dorp, te Zemst, lagen de lijken van twee mannen, die gedeeltelijk verkoold waren; de ene waren de benen afgehouden geworden ter hoogte van de knieën, de andere waren armen en benen afgekapt. Een werkman, waarvan verschillende getuigen het verkoelde lijk hebben gezien, werd met de bajonet doorstoken en

dan, nog levend, door de Duitsers met petrol begoten en in een huis gesmeten, dat ze in brand staken.

Een vrouw, die uit haar huis kwam, werd op dezelfde wijze afgemaakt.

Een getuige, wiens verklaring afgenomen werd door Mr. Eduard Hertslet, zoon van Sir Cecil Hertslet, consul-generaal van Engeland te Antwerpen, verklaart de 26^e augustus na de laatste aanval van de Belgische troepen, niet ver van Mechelen, een oude man met de armen aan een balk opgehangen gezien te hebben; het lijf was geheel verkoold; het hoofd, de armen en de voeten waren ongedeerd. Verder lag een kind van ongeveer 15 jaar met de handen op de rug gebonden, het hele lichaam met bajonetsteken doorboord. Daar lagen talrijke lijken van boeren in smekende houding, de armen omhoog en de handen gevouwen.

De consul van België in de Oeganda, als vrijwilliger dienstdoende in het Belgische leger, verhaalt, dat overal waar de Duitsers doorgetrokken zijn, het land verwoest ligt, de weinige inwoners, die in de dorpen gebleven zijn, verhalen euveldaden, welke door de vijand werden gepleegd. Zo zouden te Wakkerzeel zeven Duitsers achtereenvolgens een vrouw verkracht en ze daarna gedood hebben. In ditzelfde dorp hebben ze een knaap ontkleed tot aan het middel, hem met de dood bedreigd, een revolver op zijn borst drukkend, hem met lansen doorstoken, hem dan in het veld gejaagd en op hem geschoten zonder hem te raken.

Overal puinen en verwoestingen. Te Buken werden talrijke inwoners, waaronder de pastoor, een man van meer dan 80 jaar, gedood.

Tussen Imde en Wolvertem lagen twee gekwetste Belgische soldaten naast een brandend huis. De ongelukkigen werden door de Duitsers in het vuur geworpen.

De Duitse troepen, achteruit geworpen door onze soldaten, kwamen de 26^e augustus, tegen het vallen van de avond, in volslagen wanorde te Leuven binnen. Verschillende getuigen bevestigden, dat het Duits garnizoen, dat te Leuven lag, bij vergissing werd gewaarschuwd, dat de vijand de stad binnendrong. Onmiddellijk liep het al schietend naar de statie, waar het de Duitse troepen ontmoette, die teruggeslagen waren door de Belgische soldaten, welke de achtervolging kwamen te staken. Alles schijnt te bewijzen, dat er een treffen plaats had tussen de Duitse regimenten.

Daarop begonnen de Duitsers de stad te beschieten, voorwendend dat burgers op hun soldaten geschoten hadden; dit werd echter door al de getuigen gelogenstraft, en zou trouwens niet mogelijk geweest zijn, vermits de Leuvense bevolking, verschillende dagen tevoren reeds haar wapens had moeten afleveren aan de gemeenteverheid. De beschieting duurde tot 10 uur 's avonds. Dan staken de Duitsers de stad in brand. Daar waar het vuur niet goed gebrand had, drongen de Duitse soldaten in de huizen en wierpen handgranaten, waarvan sommigen voorzien blijken.

Het grootste deel der stad Leuven, inzonderheid de kwartieren der hoogstad, waaronder de moderne gebouwen, de Sint-Pieterskathedraal, de universiteitshallen met heel de universiteitsbibliotheek, haar handschriften, haar verzamelingen, het grootste deel der wetenschappelijke instituten, de stadsschouwburg, waren op dit ogenblik de prooi der vlammen geworden. De commissie meent tussen al die gruweldaden de aandacht te moeten inroepen op de misdaad die tegen de beschaving gepleegd werd, door de opzettelijke vernieling van de universiteitsbibliotheek, die

een der schatten van deze tijd was. Talrijke lijken van burgers lagen in de straten en op openbare plaatsen. Op de steenweg van Tienen naar Leuven alleen heeft een getuige er meer dan 50 geteld. Op de drempel der huizen lagen verkoolde lijken van inwoners, die in hun kelders door het vuur verrast, hadden willen vluchten, doch in de gloed waren gevallen. De voorsteden van Leuven ondergingen hetzelfde lot. Men mag bevestigen, dat heel de streek, gelegen tussen Leuven en Mechelen, en het merendeel der voorsteden van Leuven, haast geheel vernield werden.

Een groep van meer dan 75 personen, onder welke verschillende personaliteiten der stad, alsook pater Colobact, een ander Spaans priester, en nog een Amerikaans priester werd in de morgen van woensdag 26 augustus naar het statieplein geleid; de mannen werden brutaal gescheiden van hun vrouwen en kinderen, afschuwelijk mishandeld, herhaaldelijk bedreigd gefusilleerd te zullen worden en voor het front der Duitse troepen tot Kampenhout gebracht. Ze werden opgesloten in de dorpskerk, waar ze de nacht doorbrachten. De volgende dag rond 4 uur kwam een officier hen waarschuwen, dat ze konden biechten en een halfuur nadien gefusilleerd zouden worden. Rond half vijf werden zij in vrijheid gelaten. Kort daarop werden ze opnieuw aangehouden door een Duitse brigade, die hen dwong voor hen op te stappen in de richting van Mechelen. Op aanvraag van een der gevangenen, antwoordde de officier, dat men hen Belgische mitraille zou doen proeven voor Antwerpen. Donderdagnamiddag werden ze uiteindelijk losgelaten aan de poorten van Mechelen.

Uit andere verklaringen blijkt, dat verschillende mannelijke inwoners van Leuven, die konden ontsnappen aan de beschieting en de brand, naar Duitsland werden gestuurd, voor een ons onbekend doel.

De brand bleef verschillende dagen aanhouden. Een ooggetuige, die de 30^e augustus Leuven verliet, beschrijft de staat van de stad op dat ogenblik als volgt:

“Van Sint Joris Weert af heb ik niets ontmoet dan neergebrande dorpen en verdwaasde burgers, die telkens ze iemand ontmoeten de handen opsteken ten teken van onderdanigheid. Op al de huizen stak een witte vlag; zelfs op degene waaraan men het vuur had gestoken; bovenop de puinen zag men er nog lappen van hangen.

“Te Sint Joris Weert heb ik de bewoners ondervraagd over de reden van de Duitse gewelddaden; en allen hebben op de stelligste wijze verzekerd, dat geen enkele inwoner had geschoten; dat de wapens tevoren reeds werden ingeleverd, maar dat de Duitsers zich gewroken hadden op de bevolking, omdat een Belgisch soldaat, behorend tot de gendarmerie een uhlaan had gedood.

“De bevolking die te Leuven was gebleven, is gevlucht in de voorstad Heverlee, waar ze opeengepakt zit; ze werd trouwens door de troepen buiten de stad gedreven.

“Een weinig voorbij het Amerikaanse college begon de brand; de stad is geheel vernield, uitgenomen het stadhuis en de statie. De brand duurde vandaag trouwens voort, en de Duitsers, verre van maatregelen te nemen om het vuur te beperken, schenen het aan te wakkeren, door er stro op te werpen; dit heb ik gezien in een straat, die langs het stadhuis loopt. De kathedraal en de schouwburg zijn vernield en ineengestort, evenals de bibliotheek; de stad heeft ten slotte het uitzicht van een oude stad in puinen, waardoor slechts dronken soldaten stappen, wijn- en likeurflessen dragend; de officieren zelf zaten in zetels rond tafels en dronken net als hun mannen.

“In de straat liggen gedode paarden in de zon te rotten, geheel opgezwollen, en de stank van brand en verrotting was zo sterk, dat hij me ver achtervolgde.”

De commissie heeft tot heden geen inlichtingen kunnen inwinnen over het lot van de burgemeester van Leuven of van de notabelen, die als gijzelaars werden aangehouden.

Uit de feiten, die haar tot heden werden kenbaar gemaakt, meent de commissie de volgende besluiten te mogen trekken:

in deze oorlog werd de bezetting systematisch gevolgd, soms voorafgegaan of begeleid van gewelddaden tegen de burgerbevolking, die strijdig zijn met de overeengekomen oorlogswetten en de meest elementaire principes van menselijkheid.

De wijze van handelen der Duitsers is overal dezelfde. Ze trekken vooruit langs de banen en schieten onschuldige voorbijgangers neer, vooral wielrijders, en zelfs boeren, die langs hun weg op het veld aan het werk zijn.

Op de plaatsen, waar ze zich ophouden, beginnen ze met eetwaren op te eisen en dranken, waarvan ze gebruiken tot ze bedronken zijn.

Soms lossen ze uit niet bewoonde huizen gewerschoten in het wilde en beweren dan, dat het de burgers zijn, die geschoten hebben. Dan beginnen moord- en brandscènes en plunderingen, gepaard met daden, die van koude wreedheid getuigen en geslacht noch ouderdom ontzien.

Zelfs daar, waar zij de persoon beweren te kennen, welke zich zou hebben schuldig gemaakt aan de feiten, die ze aanvoeren, bepalen zij er zich niet bij eenvoudig de schuldige te doden, maar maken er

gebruik van om de bevolking te slachten, oude huizen leeg te plunderen en ze dan in brand te steken.

Na een eerste slachting, zowat in het wilde gedaan, sluiten ze de mannen op in de kerk, en gebieden dan aan de vrouwen naar huis te keren en de deur van hun huizen gedurende de nacht open te houden ...

Op verschillende plaatsen werd de mannelijke bevolking naar Duitsland gestuurd, om er, naar het schijnt, in de oogst te gaan werken, zoals ten dage der slavernij in de oudheid. Talrijk zijn de gevallen waar ze de inwoners dwingen als gids te dienen, loopgrachten te graven en verschansingen op te werpen voor de Duitsers. Uit de talrijke getuigenissen blijkt, dat de Duitsers tijdens hun opmarsen of hun aanvallen, burgers, mannen en vrouwen op de eerste rang zetten, om onze soldaten te beletten te schieten. Uit andere verklaringen van Belgische officieren en soldaten blijkt, dat Duitse troepen zich in het geheel niet schamen, hetzij de witte vlag, hetzij de vlag van het Rode Kruis op te steken, teneinde, zonder argwaan te wekken, onze troepen te benaderen. Anderzijds schieten ze op onze ambulancewagens en mishandelen onze ambulanciers. Ze mishandelen onze gekwetsten en maken ze zelfs af. De geestelijken schijnen bijzonder het voorwerp te zijn van hun gewelddaden. Ten slotte bezitten we ontplofbare kogels, die de vijand te Werchter had achtergelaten, en we hebben geneeskundige getuigschriften, bevestigend dat wonden door dergelijke kogels moeten veroorzaakt geweest zijn.

De documenten en getuigenissen op welke deze besluiten steunen zullen openbaar gemaakt worden.

Berlijn, 4 september. Naar wij vernemen, zal zich de geheime Oberfinanzrat dr. von Lumm naar Brussel begeven om te werken bij

het Belgische burgerlijke bestuur. Vermoedelijk geldt zijn bezoek de regeling van bankaangelegenheden. Hij is vergezeld van een aantal ondergeschikte beambten.

Het verbod van uitvoer van wapens en andere oorlogsbenodigdheden is in Duitsland in die zin aangevuld geworden, dat ook jutegaren en juteweefsels onder het verbod vallen. Het verbod van uit- en doorvoer van leer wordt beperkt tot afgewerkt bovenleer, afgewerkt brandzoolleer, afgewerkt leer voor tuig en uitrustingsstukken. Het verbod van uit- en doorvoer van uit wol geweven stoffen, militair laken en zwavelnatrium wordt opgeheven; verboden blijft de uitvoer van ruwe wol.